

Izv. prof. dr. sc. Stjepan Sršan

Državni arhiv

Osijek

MIGRACIJE HRVATA U UGARSKU POD VODSTVOM BOSANSKIH FRANJEVACA DO SREDINE 18. STOLJEĆA

Uvod

Novo poglavlje života naroda u Panonskom bazenu i na jugoistoku Europe počinje osmanskim osvajanjem početkom 14. stoljeća, a završava oslobođenjem područja sjeverno od rijeke Save i Dunava, krajem 17. stoljeća.

Uoči osmanskih prodora i osvajanja jugoistoka Europe, politička karta bila je sljedeća: Ugarska - Hrvatska - dvije kraljevine s jednim vladarom obuhvaćale su područje na istoku do rijeke Drine (Dunav, Beograd i cijelu Mačvu), na jugu Jadransko more, na sjeveru prostor do Češke i Slovačke, a na zapadu do Slovenije i Austrije. Bosna i Hercegovina bila je nastanjena katoličkim - hrvatskim pukom. Tu su veliku duhovnu i kulturnu djelatnost razvili franjevci koji su imali vlastitu bosansku provinciju.

Osmanska osvajanja do sredine 16. st. prepolovila su Hrvatsku i Ugarsku, zauzela cijelu Bosnu i Hercegovinu, Srbiju i jug Balkana. Krajem 17. st. oslobođena su područja sjeverno od Save i od utoka Save u Dunav (Vojvodina). No još dugo stajala je pod osmanskom vlašću Srbija, Bosna i Hercegovina i jug Balkana. To je imalo velikih migracijskih, kulturnih, gospodarskih, vjerskih i političkih posljedica.

Osmanlijska osvajanja Srbije u 14. stoljeću, a zatim pad Bosne 1463. godine te zauzimanje istočnog područja Hrvatske i istočne Ugarske završena su krajem 16. stoljeća.¹ Pred osmanskim osvajačima bježao je brojni kršćanski narod u sjeverozapadna područja Ugarske i Hrvatske. To je bio početak velikih egzodusa hrvatskog naroda iz svojih stoljetnih domova s područja od rijeke Drave na jug do Jadranskog mora. Sâm ugarsko-hrvatski kralj Matija Korvin

---

¹ Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, I, II. dio, Zagreb, 1890. i 1895.
Ive Mažuran, *Turska osvajanja u Slavoniji*, Osječki zbornik, Osijek, 1958.

dopustio je naseljavanje Hrvata u Ugarskoj.² Na hrvatska napuštena područja, Osmanlije su naseljavali milom i silom vlaško, pravoslavno i islamsko stanovništvo s jugoistoka Europe. Time su nastale, uz brojno uništavanje dotadašnje srednjoeuropske kulture na hrvatskim prostorima, velike etničke promjene te miješanje stanovništva.

Migracije Hrvata do početka 16. stoljeća

Franjevci su došli u Bosnu, tada nastanjenu Hrvatima, već u 13. stoljeću (1291. godine) i imali značajnu ulogu u obraćenju bosanskih krivovjernika (bogumila i patarena) u Bosni. Vrlo brzo prilagodili su se domaćem hrvatskom narodu, njihovim običajima u Bosni i Hercegovini te povezali zapadno-europsku kršćansku civilizaciju s hrvatskim tradicijama, jezikom, pismom (bosančicom) i postali narodu, plemstvu i vladarima važni suradnici i dragi domaćini.

U svojoj redovničkoj revnosti i misionarskom pozivu bosanski su franjevci ubrzo nakon svoga dolaska u Bosnu i Hercegovinu, prešli granice i počeli propovijedati na sjeveru.

Prvi papa koji je franjevcima dopustio misije u Bugarskoj, Ugarskoj i dalje, bio je Aleksandar IV. On je još 1258. dodijelio franjevcima dozvolu prema kojoj mogu obraćati nevjernike, krstiti nekrštene, sjedinjavati nesjedinjene s crkvom, rediti u niže redove, odrješivati izopćene, graditi nove crkve a stare uređivati. Gornje je povlastice nadopunio, a dijelom i proširio, papa Ivan XXII.³

Već četvrti vikar Bosanske vikarije 1356. godine bio je fra Luka iz Ugarske. To znači da je već sredinom 14. st. Bosanska vikarija među svojim članovima na najvišem mjestu u provinciji imala ljude iz Ugarske, pa treba zaključiti da je njezino djelovanje već duboko zahvatilo područja Ugarske, jer su se tamo nalazili i brojni Hrvati.⁴

Papa Grgur XI. dopustio je 1373. bosanskom franjevačkom vikaru da u krajevima Bosne, Vlaške i Ugarske može podići crkve i šest samostana te ostalo što je potrebno.⁵ Tri godine poslije, dakle 1376, službeno su bosanski franjevci ušli u Pečušku, Kaločku i Čanadsku biskupiju u Ugarskoj te među Hrvatima „koga ugarsko svećenstvo nije razumjelo“ preuzeli duhovnu brigu.⁶

---

² Ivić, *Migracija Srba tokom 16. i 17. stoljeća*, SANU, knj. 21.

³ Nedić, *Monumenta privilegiorum provinciae Bosnae Argentinae*, Vukovar, 1886, str. 19. i 21.

⁴ J. Božićković, *Kritički ispit popisa bosanskih vikara i provincijala (1339.-1735.)*, Beograd, 1935, str. 8.

⁵ Farlatti, *Illyrici sacri*, tom IV, p. 63. *Monumenta Hungariae* II, p. 140.

⁶ *Schematismus Provinciae s. Mariae*, Budapest, 1904. p. 18; V. Batinić, *Glasnik bosansko-hercegovačkih franjevaca*, god. 1887, br. II, str. 21: *Anno 1376 ingressi sunt*

Gornji podatci, da druge ne navodimo, govore da su već sredinom 14. st. postojali brojni Hrvati u području Ugarske, kao i to da su im služili bosanski franjevci. Ti su Hrvati u Ugarskoj najvećim dijelom bili starosjedioci koji su se održali i poslije dolaska Mađara početkom 10. stoljeća, ali i prvi doseljenici - izbjeglice koji su bježali pred osmanlijskim osvajanjima u Srbiji, Bosni i Vojvodini. Istina, Pečuška i Čanadska biskupija protezale su se i južno od Drave, ali se iz teksta vidi da se radilo o ugarskim područjima, dakle sjeverno od Drave, gdje se govorilo mađarskim jezikom, kojeg dakako doseljeni Hrvati nisu razumjeli.

Dvanaesti vikar bosanske vikarije fra Blaž de Hungaria ili de Zalka (1420. - 1424.) prikupio je papinske, generalske i druge uredbe Provincije Bosne Srebrene te ih pohranio u mjestu Ozori na rijeci Sio u Ugarskoj. Taj je samostan predan bosanskim franjevcima, kako se to navodi: *Ego fra Blasius de Zalka vicarius Bozne anno 1423, undecimo die, mensis decembris presentavi istam bullam domino Henrico episcopo Quinqueecclesiensi in specie et ipse concessit viva voce locum Ozzora ad usum nostrum, juxta voluntatem Sedis Apostolicae, ubi praesentes fuerunt fere omnes domini de capitulo ante valvas templi.*⁷

Četrnaesti vikar bosanske vikarije sv. Jakov de Marka (1432. - 1439.) bio je papin propovjednik i inkvizitor u Ugarskoj. Jakov je izvijestio papu Eugena IV. da su Turci u Bosni porušili sedamnaest crkava i franjevačkih samostana unazad dvije godine, pa je papa 1437. godine dopustio bosanskim franjevcima primanje sedam mjesta u Ugarskoj.⁸ No za vikara fra Ivana od Baje, podrijetlom iz Ugarske, (1439. - 1444.), pojavilo se zahtjev za odvajanje franjevaca južno od rijeke Drave, od onih ugarskih. To je još više došlo do izražaja za vrijeme sljedećeg vikara, fra Fabijana od Bača, (1444. - 1451.). Diobu je tada zapriječio papa Eugen IV. tako što je izabranog vikara Fabijana od Bača, dakle iz Ugarske, potvrdio za bosanskog vikara, a 1445. godine,

---

Hungariam patres provinciae Bosnensis et in dioecesi Quinqueecclesiensi, Collocensi et Csanadiensis locum fixerunt ea de causa ut populum de Bosnia huc transeuntem ac se sub tutelam Ludovici regis recipientem, verbo salutis pascerent; parochi enim Hungariae linguam eorum non intelligentes, eis subvenire nequiverant.

⁷ E. Fermedžin, *Chronicon observ. provinciae Bosnae Argentinae*, Starine JAZU, knj. 22, Zagreb, 1890, str. 15.

Budući da su neki ugarski župnici i biskupi nastojali podvrgnuti bosanske franjeve svojoj vlasti, izdao je papa Martin V. 1424. godine bulu da bosanski franjevci i nadalje ostaju neovisni i samostalni. Isti papa potvrdio je Bosanskoj vikariji samostane i kuće što ih je imala prije 62 godine *in confinibus regnorum Hungariae et Dalmatiae*. Značajno je spomenuti i to da je Blaž de Zalka napisao *Gesta vicariorum Bozne*, pohranjene u ozorskom samostanu u Ugarskoj. To je djelo dobro poznavao i koristio Gyongyoski ljetopisac - Vidjeti: J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, I. svezak, Sarajevo, 1912, str. 106.

⁸ J. Božilković, *Kritički ispit*, isto, str. 20.

zabranio je da Hrvati i Ugari razdvajaju franjevačku vikariju.⁹ No ipak je već 1447. godine, odvajanjem od Bosanske, osnovana Ugarska franjevačka vikarija.

Godina 1463. bila je najsudbonosnija za daljnju povijest Bosne i Hercegovine. Naime tada su Turci na prijevaru uhvatili bosanskog kralja Stjepana Kotromanića te ga ubili. Uskoro su slično poginuli brojni bosanski velikaši, a oni koji su ostali ili su pobjegli u Ugarsku (o tome postoji popis) ili su prihvatili islam i tako sačuvali svoje posjede i položaje. Poslije pada Bosne pod tursku vlast došlo je do otežane komunikacije između dijela Bosne pod turskom vlašću i područja sjeverno od rijeke Save, pa je 1514. g. došlo do diobe Bosanske vikarije na Provinciju Bosnu-Hrvatsku, pod vlašću ugarsko-hrvatskog kralja i na Bosnu-Srebrenu, pod turskom vlašću.¹⁰

Bosanski su franjevci išli sa svojim narodom i pratili ga tamo gdje se on nalazio. Kada je 1464. g. sultan Mehmed II. vidio kako se brojni katolički puk s franjevcima iseljava iz Bosne, izdao je franjevcima *ahdnam* (neka vrst *magna charta libertatis*) da mogu slobodno vršiti vjerske obrede po svojem zakonu na području njegova Carstva.¹¹ No to je ipak ostalo samo na papiru, jer su mjesne turske vlasti i vojskovođe smatrale franjevce pristalicama rimskoga pape i cara, dakle neprijateljima islama i Osmanlija. Osobitu su nesklonost prema franjevcima i Hrvatima u Bosni iskazivali pravoslavni Srbi koji su bili pod zaštitom turske vlasti.

Neprestani ratovi između Osmanlija i kršćana u kojima su dakako za sve bili krivi franjevci, sve su više otežavali položaj Hrvata i franjevacu u Bosni. Progonom katolika i franjevacu posebice su se istaknuli sultanovi namjesnici u Bosni jer su znali da oni pružaju najveći otpor islamizaciji. Velik progon Hrvata dogodio se u vrijeme Gazi Husref-bega, poslije pada Beograda 1521. godine. Gazi Husref-beg bio je podrijetlom iz Bosne, a želio je islamizirati čitavu Bosnu. Zato je započeo s progonom franjevacu koji su mu smetali. Prvo je dao porušiti gotovo sve samostane i crkve, rastjerao franjevce a viđenije poubijao, pa su se spašavali bijegom iz Bosne. Uskoro su s turskim pohodima, došli i progoni Hrvata u području provincije Bosne-Hrvatske. Tako su stradali franjevački samostani u Đakovu, Požegi, Našicama, Pešti, Budimu, Gyöngyösu, Ozori, Segedinu, Berenyu, Alšanju i drugi. Unatoč svim progonima, franjevci su u svjetovnoj odjeći i s brkovima kao svjetovni *ujaci* djelovali među hrvatskim pukom tako da je nastala poznata izreka: *Kud god Turčin s čordom - onud fratar s torbom*.¹²

---

⁹ E. Fermedžin, *Acta Bosnae*, Zagreb, 1892, str. 188.

¹⁰ V. Batinić, *Djelovanje bosanskih franjevacu u Bosni i Hercegovini*, II. svezak, Zagreb, 1883, str. 3.

E. Fermedžin, *Index nobilium*, *Acta Bosnae*, Zagreb, 1892, str. 560. - 562.

¹¹ J. Jelenić, isto, I. svezak, Sarajevo, 1912, str. 117.

¹² Kuripešić (Curipechitz), *Itinerarium*, Innsbruck, 1910, p. 36.

Migracije Hrvata za vrijeme osmanske okupacije od 16. do kraja 17. stoljeća

Premda je stanovništvo ugarsko-hrvatske države bilo suočeno s turskim prodorima i prije 1526. godine, ipak se vjerovalo da će jedna odlučna vojna pod vodstvom samoga kralja slomiti osmanlijsku moć i potisnuti ih s jugoistoka Europe. No i ta je nada propala kad je ugarsko-hrvatska vojska 29. kolovoza 1526. godine na Mohačkom polju doživjela težak poraz, gdje je poginuo i posljednji ugarsko-hrvatski kralj Ludovik.¹³

Novonastale borbe za ugarsko-hrvatsko prijestolje poslije pogibije kralja Ludovika između Habsburgovca Ferdinanda i Ivana Zapolje još su više omogućile Turcima osvajanje i utvrđivanje vlasti unutar ugarsko-hrvatskog područja. Tako je Mehmed-beg spalio Mohač i Batu 1529. godine, a 1541. pada više od polovice Ugarske, da bi 1543. pale i poznate utvrde Šikloš i Pečuh. Konačno su se Turci utvrdili na liniji Estergon-Virovitica-Novska-Karlobag. To je ujedno područje na koje je doseljeno i naseljeno i srpsko pučanstvo koje će se tijekom sljedeća dva stoljeća dolaskom izbjeglica pred turskom vlašću, još povećati novim doseljavanjem iz Bosne, Srbije i drugih južnih područja Balkana.

Činjenica da su bosanski franjevci djelovali u Ugarskoj već od sredine 14. st. govori o prisutnosti Hrvata. Spomenut ćemo jedno svjedočanstvo iz 1541. godine; tada se malobrojni hrvatski narod tužio na nedovoljan broj svećenika. Zbog toga su bosanski katolički trgovci u Budimu i Pešti pozvali franjevce te im stali graditi jednostavne crkve u Budimu i predgrađu Tukulji (Tököly), odakle su franjevci zalazili čak do Stolnog Biograda (Szekesfehervara).¹⁴

Godine 1664. izdao je biskup Benlić u franjevačkom samostanu u Sutjesci u Bosni povelju kojom je proglasio župe u Budimu i Tukulji vlasništvom bosanske braće jer su ih Bosanci izgradili poslije pada Budima, a iz crkve Sv. Josipa u Pešti istjerali su krivovjerce. Te su župe popunjavane samo bosanskim franjevcima i stajale su pod neposrednom upravom Bosanske provincije.¹⁵

Još 1543. godine bilo je u Baranji 68 katoličkih župa. No poslije bijega ili ubojstva svećenstva, katoličke župe preuzimali su reformatori. Hrvati su u tim teškim vremenima gotovo jedini sačuvali vjeru. To potvrđuje i podatak da su pečuški Hrvati imali svoju crkvu Svih Svetih i držali svoga svećenika i za

¹³ Brodarić, *Mohačka bitka 1526.*, Krakov, 1527.

¹⁴ Farlatti, *Illyrici sacri*, tom IV, str. 192. doc. V; Grgur Čevapović, *Catalogus*, Budae, 1822, p. 122. i 126.

¹⁵ V. Batinić, isto, II. svezak, Zagreb, 1883, str. 131.

vrijeme turske vlasti, pa su i pri oslobođenju Pečuha od osmanske vlasti 1686. godine, kao i u vjerskom, političkom i kulturnom životu Pečuha odigrali značajnu ulogu.¹⁶

Često se u javnosti nije ni znalo da među Hrvatima u Ugarskoj živi i djeluje svećenik franjevac, jer je on nosio svjetovnu odjeću, imao bradu i brkove i zvao se *ujak* - sve da ne bi pao u ruke reformatora ili Turaka. Tako se 1630. godine veli: *Religiosi de provincia Bosnae Argentinae...veste saeculari induti in Transilvaniam appulerunt numero quattuor Stephanus de Salina, Stephanus alias Seraphinus a Lopara, Marianus a Saraevo et Elias.*¹⁷ Oni su pokazali svoju odanost narodu i Crkvi pa ih je i knez Đuro Rakoczy u pismu od 10. lipnja 1632. godine,¹⁸ uzeo u zaštitu.

Kada je u Bosni 1648. godine opet došlo do velikog progona katolika i franjevaca, opljačkani su, a dijelom i porušeni samostani. Tako je i sam biskup fra Maravić morao pobjeći *ad lacum Balaton*, kako bi izbjegao smrt.¹⁹ Od početka biskupovanja fra Marijana Maravića 1645. - 1655. godine, iz Bosne se u Ugarsku iselilo oko 2.000 hrvatskih obitelji.²⁰ Ako se računa da prosječna obitelj ima četiri člana, tada je preko 8.000 Hrvata, već dosta prorijeđene Bosne, napustilo svoj dom.

Godine 1631. nadbiskup je Petar Masarechi, vikar Srijema, Beograda, Smedereva i južne Ugarske, obavljao kanonsku vizitaciju. Tada je pohodio i Baranju te Pečuh. U svome izvješću navodi da je primjerice župa Mohač imala 5.000 vjernika Hrvata, velikim dijelom doseljenika. Župnik je bio Šimun Matković, franjevac koji je otvorio i školu za petnaest učenika, budućih svećenika u Slavoniji i Ugarskoj. Nadbiskup je obišao okolna sela i propovijedao hrvatski, a njegov pratitelj isusovac mađarski.²¹

Velike su seobe Hrvata iz Bosne, (nazivanih *Bošnjacima*), započele u 16. stoljeću. Prvi su u seobe krenuli pastirski Bunjevci, koji su i ranije boravili na prostoru Turskoga Carstva, ali bez stalna boravišta. Stizali su pod vodstvom bosanskih franjevaca ponajprije naseljavajući stara hrvatska, a potom i u mađarska sela. Naselja su im se uspinjala uz Dunav sve do iznad Budima. Tako su nastala naselja Hrvata u Budimu, Tukulji i na otoku Čepelju već poslije Mohačke bitke 1526. godine. Po svoj prilici oni su došli iz Hercegovine.

Hrvati *Šokci* došli su iz okolice Banovine Soli, današnje Tuzle. Njih su Mađari prozvali *Soljani* (*Šokut* - Slano vrelo). Kada su Turci 1512. godine zauzeli Banovinu Soli, narod je bježao na sjever preko rijeke Drave i Dunava.

---

¹⁶ Koller, *Historia episcopatus Quinqueecclesiensis*, tom V, str. 223.

¹⁷ E. Fermedžin, *Chronicon*, isto, str. 33.

¹⁸ E. Fermedžin, isto, str. 34.

¹⁹ E. Fermedžin, isto, str. 39.

²⁰ E. Fermedžin, isto, str. 41.

²¹ Buturac, *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*, Zagreb, 1970, str. 79.

Te su izbjeglice Mađari zvali *Šokut - Šokutac, Šokac*. Već 1537. godine, znatniji broj Šokaca naseljava Baranju od Mohača uz Dunav i Dravu do St. Martona i u dijelovima ispod Pečuha. Kasnije se naziv *Šokac* odnosio na sve izbjeglice iz područja banovina Usore i Soli, dakle na sve izbjeglice iz sjeveroistočne Bosne.

Bosanski franjevci bili su hrvatskom izbjeglom stanovništvu u Ugarskoj gotovo jedini kler i nositelji duhovnoga života za vrijeme turske okupacije. Zbog toga je 1648. g. Đuro Lippay, ostrogonski nadbiskup, imenovao fra Đuru Veicha od Olova, bosanskog franjevca, na praznu biskupsku stolicu u Kaloči. Fra Veichi podizao je vjeru pučanstvu pritisnutom Turcima, na velikom podunavskom području. Da bi to mogao što uspješnije provoditi, pomagala su mu subraća - bosanski franjevci. Na skupštini franjevaca u samostanu Csik u Mađarskoj 15. ožujka 1649. godine, za gvardijana samostana u Mikhazi izabran je fra Stjepan a Lopara, a fra Marijan od Sarajeva, kao i fra Stjepan od Tuzle (de Salinis), za definitore.

Za fra Stjepana Tuzlaka pater Adalbert Ujfali, njegov suvremenik, 1652. g. navodi da je nesigurno kada je umro. Dalje veli da je Tuzlak bio prvi kustos samostana Csik i Mikhaza, kao i generalni vikar katolika u Erdelju, rodom Bosanac, koji je propovijedao preko tumača sve dok nije naučio mađarski, ali ne baš dobro. On je, zbog nedovoljnoga broja svećenika, poučio spretnije ljude da kao licencijati propovijedaju puku riječ Božju. Ujfali dalje navodi da je bio vrlo omiljen i drag plemstvu, puku i samom kralju, koji ga je uzimao za svoj stol. Bio je uzorom i sveta života, marljivo je posjećivao samostane i župe te je mnogo učinio za Crkvu.²²

Značajan uspjeh imali su franjevci i zbog toga što se kod njih još 1658. godine koristila slavenska liturgija, i to tako da su se prvo pojedini dijelovi mise čitali na latinskom a zatim i na hrvatskom jeziku (*Slava, Poslanica, Evanđelje, Vjervanje, Oče naš, Glorio, Epistola, Evangelium, Credo, Pater noster*).

Osim Hrvata, u velikom se broju selilo i pravoslavno stanovništvo različitih narodnosti (Srbi, Bugari, Makedonci, Crnogorci, Vlasi i drugi). Oni su u Osmanskom Carstvu imali daleko bolji položaj negoli katolici, i zbog povezanosti katolika sa Zapadom i zbog osmanske politike. Velikih zala katolicima zadavali su pravoslavci, u prvom redu Srbi, koji su služili u turskoj vojsci ili na granici te svojim pljačkaškim pohodima i zastrašivanjima, nastojali Hrvate prevesti na pravoslavlje. Navest ćemo samo jedan dokument iz 1667. godine: kroničar Velikanović navodi da je za vrijeme provincijala fra Tome Juračića de Zajezda došao pečki pravoslavni patrijarh koji je u Carigradu dobio od sultana dopuštenje sve katolike prevesti na islam ili ako ne žele na islam,

---

²² E. Fermedžin, *Chronicon*, isto, str. 40. i 42.

onda na pravoslavlje. Zbog toga je okupio skupinu pristalica koji su naoružani pljačkali samostane u Bosni te činili velika nasilja.²³

Osmanlijska država dosegla je svoj vrhunac za sultana Sulejmana Veličanstvenog. Poslije njegove smrti nastupila je stagnacija do 1683. godine. Tada je veliki vezir Kara Mustafa došao s vojskom do Beča, ali je bio poražen od združene kršćanske vojske. Poslije toga kršćanska je vojska prešla u protunapad oslobađajući od osmanske vlasti tijekom Desetogodišnjega rata okupirana područja u Ugarskoj i Hrvatskoj. Do kraja 17. stoljeća osmanska je vlast potisnuta južno od Save te se zadržala u Bosni i Hercegovini i Srbiji.

Migracije Hrvata od kraja 17. do sredine 18. stoljeća

Tijekom Desetogodišnjeg rata (1683. - 1699.) ponovno je došlo do velikih seoba; muslimansko, a dijelom i pravoslavno pučanstvo, povuklo se s osmanskom vojskom južno od Save i Dunava u Bosnu i Srbiju, a iz tih su krajeva bježali brojni Hrvati pa i pravoslavci, nezadovoljni novim terorom. Krajem 17. stoljeća prilike u Bosni i Hercegovini i Srbiji bile su krajnje teške zbog dugotrajnih ratova, zaraznih bolesti, masovnoga dolaska muslimana i njihovih saveznika te gubitka bogatih područja sjeverno od Save i Drave. Za sve to bili su okrivljeni katolici, u prvom redu vođe - franjevci. Zato su nasilja i progoni bili veliki pa je opet dolazilo do velikih migracija Hrvata i franjevaca iz Bosne i Hercegovine u Ugarsku i Hrvatsku. Procjenjuje se da je samo od 1683. do 1699. godine iz Bosne i Hercegovine iselilo preko 200.000 katolika Hrvata.²⁴

Kada su 1686. Turci zapalili samostan u Srebrenici, zaputio se posljednji franjevac s carskom vojskom u Ugarsku. On je u Mohaču podigao kolibicu što je tijekom vremena postala samostan,²⁵ a samostan u Budimu ponovno se spominje 1681. godine. Njegov je predstojnik bio Šimun Varešanin. Spominje se i samostan u Tukulji, čiji je župnik bio fra Stjepan Milić.²⁶

No da su bosanski franjevci djelovali u Mohaču tijekom osmanske okupacije, pa i prije toga, iznijeli su stanovnici Mohača 1715. godine. Tada su izjavili i zakletvom to potvrdili Ivan Kustura, star 80 godina, Pavao Palikuća, star 90, Marko Bilčić, star 70 godina, i drugi najviđeniji i stari ljudi kako se sami sjećaju, a znadu i po pričanju drugih starijih ljudi, da su franjevci bili u Mohaču još prije dolaska Turaka.²⁷

---

²³ E. Fermedžin, *Chronicon*, isto, str. 47.

²⁴ J. Jelenić, *Kultura*, isto, str. 168. i 203.

²⁵ J. Božitković, *Kritički ispit*, isto, str. 101.

²⁶ E. Fermedžin, *Chronicon*, isto, str. 51.

²⁷ E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, Budae, 1766, str. 363. - 365.

Pečuški biskup Radonjić (Radonay), rodom iz okolice Varaždina, Hrvat, izdao je 14. 3. 1694. u Pečuhu svjedočanstvo da se, unazad dvadeset tri godine u opatiji i kapetaniji Šalavarskoj, zatim tijekom sedam godina u Pečuškoj biskupiji, sâm uvjerio da su bosanski franjevci neumorno radili u *vinogradu Gospodnjem* na očuvanju katoličke vjere, kao i tijekom cijele osmanske okupacije, no posebno tijekom posljednjega rata. Na molbu gospode iz Šimontornje i katolika dopustio je da bosanski franjevci izgrade svoju rezidenciju u Šimontornji te ondje, kao i u Ozori, Pincehelju, Kisi Nagy Szekelyu te ostalim susjednim mjestima budu župnici.²⁸

Mnogi bosanski franjevci zaslužni su i za oslobođenje zemlje od osmanske vlasti. Među njima bio je Mihovil Kokić od Budima, misionar pod Turcima u Temišvaru, koji je služio kao svećenik u kršćanskoj vojsci. Slično je i Mihovil od Budima bio zaslužan za oslobođenje Temišvara, kako je to 1717. godine, posvjedočio major Trönck.²⁹

Godine 1686. već su postojale rezidencije bosanskih franjevaca u Mohaču, Aradu, Temišvaru, Baji, Tolni, Feldvaru, Budimu i Šimontornji.³⁰

Brojni obraćenici također su djelo bosanskih franjevaca. Spomenut ćemo samo fra Mihovila Arhangela od Budima, bosanskog franjevca, gvardijana rezidencije u Šimontornji, koji je od 1713. do 1717. obratio brojne nekršćane na kršćansku vjeru.³¹

Kardinal Leopold Kolonić, ostrogonski nadbiskup, pisao je 1705. iz Beča o bosanskim franjevcima; oni su se jedini brinuli za crkvu pod osmanskom vlašću unatrag dvjesto godina te da ih se ne dira u župama, tim više što poznaju hrvatski jezik pa će najlakše voditi crkvu, a raskolnike vraćati u krilo Crkve.³²

Poznato je bilo i Marijino svetište Marija Jud gdje su se okupljali poglavito Hrvati. Čudotvorni kip Blažene Djevice Marije donio je 1698. iz samostana Koprivnice fra Tomo Kraljević. No za vrijeme Rakocijeva ustanka, da ne padne u ruke bezbožnika, prenesen je u Osijek i smješten kod franjevaca, gdje je ostao unatoč traženju stanovnika Marije Juda, koji su željeli povrat Marijina kipa u svoje svetište.³³ Taj Marijin kip i danas se časti u franjevačkoj crkvi u Osijeku kao *Osječka Gospa*.

Već smo rekli da do posebno velikih kretanja katolika Hrvata iz Bosne dolazi poslije 1686. godine kada je kršćanska vojska potisnula Osmanlije južno od Save. Navest ćemo samo jedan primjer koji govori o velikoj seobi Hrvata iz

---

²⁸ E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, isto, str. 48. - 49.

²⁹ E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, isto, str. 75.

³⁰ E. Hoško, *Slavonsko-podunavski dio Bosne Srebrene*, isto, str. 97.

³¹ E. Hoško, *Slavonsko-podunavski dio Bosne Srebrene*, isto, str. 78.

³² J. Božitković, *Kritički ispit*, isto, str. 116.

³³ E. Fermedžin, *Chronicon*, isto, str. 54.

Bosne na sjever, u oslobođenu Slavoniju i Ugarsku: *Godine 1686., kad sam ja, Jakov Tvrtković, bio gvardijan u samostanu Sv. Ivana Krstitelja u Sutjeski, došli smo iz Bosne s više župnika našeg reda i bezbrojnim katoličkim pukom na područje austrijske države, i to:*

1. *Andrija iz Dubočca je kao Mojsije iz Egipta izveo 2.700 katolika iz svoje župe Dubočac u Bosni*

2. *Mihovil od Velike izveo je iz svoje župe 2.300 osoba*

3. *Ivan Seočanin izveo je iz župe Majevac 1.500 župljana*

4. *Ilija od Dubočca, Josip Rančanin i Šimun od Modriče izveli su svoje župljane kao ovce, njih na broju 6.500*

5. *Grgur Zgočanin izveo je 4.500 katolika iz svoje župe Seočanica i Zablacé.*

6. *Đuro Turbić izveo je u isto vrijeme 5.300 katolika iz svoje župe Kuzmadanje, među kojima je bilo mnogo hrabrih i jakih muževa koji su se borili protiv Turaka.*

S gore rečenim katolicima došlo je i više muslimana koje smo krstili i koji su također postali vjerni podanici rimskog cara. Samo ja fra Jakov Tvrtković obratio i krstio 336 muslimana.

Na kraju su brojni potpisi svjedoka.³⁴

Dana 12. 10. 1697. ušao je princ Eugen Savojski s vojskom kod Broda u Bosnu te dolinom rijeke Bosne dopro u Sarajevo. No kako nije imao teško oružje da osvoji sarajevsku utvrdu, a zima je bila na pomolu, 5. studenoga 1697. godine, vratio se natrag. Na povratku mu se pridružio velik broj kršćanskog stanovništva koje pod okriljem carske vojske prelazi u Slavoniju i Ugarsku.³⁵

Kao što je vidljivo, poslije odlaska Osmanlija 1687. godine ponovno je velik broj Hrvata iselio u Ugarsku. Zvali su ih *Bošnjacima*, *Šokcima* ili *Bunjevcima*. No Hrvati čakavci s ikavicom i manje ekavicom iz Ogulina i Brinja, koji su doselili oko 1714. godine, dali su hrvatsko ime koje se krajem 18. stoljeća ustalilo gotovo posvuda među iseljenim Hrvatima. Bosanci iz srednje Bosne bili su ikavci. Tim su govorom govorili Hrvati u Pečuhu još tijekom 18. i 19. stoljeća. Hrvati iz istočne Bosne donijeli su jekavski i ikavski govor. Kroz dvije do tri generacije iseljeni Hrvati u Pečuhu i okolici postali su jednom cjelinom; svaka generacija dajući ponešto zajedničkom jeziku. Iseljene su Hrvate jedino politički razlozi vladajuće zemlje često nepravdom dijelili na Bošnjake, Bunjevce, Šokce, Ilire, pa čak ih se nazivalo zajedničkim imenom

---

³⁴ E. Pavić, *Ramus viridantis olivae*, isto, I. dio, str. 35.

³⁵ Ive Mažuran, *Bitka kod Sente i upad prince Eugena Savojskog u bosnu do Sarajeva 1697. godine*, Glasnik arhiva Slavonije i Baranje br. 5, Osijek, 1995, str. 236.

Slaveni, a ponekad i imenom *Raci*. No najjasniji znak raspoznavanja iseljenih Hrvata bila je i ostala pripadnost katoličanstvu.³⁶ Tako se sa sigurnošću zna da su katolici Bošnjaci, Šokci, Bunjevci, Iliri, Slaveni ili Raci zapravo Hrvati.

Teški trenuci snašli su Hrvate u Ugarskoj tijekom Rakocijeva ustanka 1704. - 1711. godine. Tada je došlo do novih unutarnjih seoba pa ih se dosta sklonilo južno od Drave. O njihovim ranijim naseljima govore i brojna imena u novim naseljima što odaju njihovo podrijetlo kao primjerice prezimena po starim mjestima odakle su došli: Salančanin (Szalanta), Mohačanin (Mohacs), Pečujac (Pecs), Sečujac (Secsuj), Šiklošac (Siklos), Baranjac (Baranya), Budimac (Buda), Budimlija i slično.

Budući da je ostalo neriješeno pitanje između franjevacu Provincije Bosne Srebrene i zagrebačke Provincije sv. Ladislava, to su se 1700. godine u Rimu sastala oba provincijala i dogovorila sljedeće:

1. da Provincija sv. Ladislava zadrži samostane i rezidencije Siget, Kanižu, Pečuh, Šikloš, Viroviticu, Koprivnicu, Hrastovicu i Szegust;
2. bosanskim franjevcima ostaje Gradiška, Dubočac, Brod, Kopanica (odakle su 1714. preselili u Đakovo), Šarengrad, Našice, Velika, Požega, Cernik, Zrinj, Pounje, Novi i Sv. Katarina.
3. U Osijeku i Mohaču mogu obje provincije držati svoju rezidenciju.³⁷

Franjevački samostan u Pečuhu, premda je pripadao Provinciji sv. Ladislava, ipak je okupljao brojne Hrvate. Godine 1733. gvardijanom je bio Alojzije Babić s još dvanaest članova, pretežito Hrvata. Tu se nalazio studij filozofije i radionica za izradu sukna. Franjevci su držali župu Versend i Pečvarad u Ugarskoj, a samostan je davao hrvatskog katedralnog propovjednika u Pečuhu zbog mnoštva Hrvata. Samostan u Sigetu imao je deset članova od kojih je jedan bio hrvatski propovjednik, a samostan u Šiklošu imao je sedam članova i hrvatskog propovjednika zbog velikoga broja hrvatskih vjernika. Članovi tih samostana bili su nacionalno izmješaniji (Hrvati, Mađari i Nijemci), negoli oni bosanski, gdje su uglavnom bili Hrvati.

---

³⁶ E. Pavičić, *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji*, Djela JAZU, knj. 47, Zagreb, 1953, str. 136.

³⁷ E. Fermadžin, *Chronicon*, isto, str. 53.

Franjevci gube brojne hrvatske župe

Uz svoje samostane franjevci su držali župe. Tako su u južnoj Bačkoj uz samostan u Baču postojale franjevačke župe Bač, Santova, Monostor i Sonta. U sjeverozapadnom dijelu Bačke franjevci su se okupili u samostanu Baja sa župama Baja, Kaloča, Sukosd, Sz. Benedek i Bačin. Samostan u Budimu imao je župe za hrvatsko pučanstvo: Novu Varoš u Budimu, Taban, Tukulja, Hanzabeg i Jarčin (Ercsin). Župa u Perkati pripadala je bosanskom franjevačkom samostanu u Feldvaru. U Mohaču su bosanski franjevci morali već 1726. godine napustiti župu, uz još četiri župe Jecsua, Bartovsik, Leksar i Tolnu, a nešto kasnije i župe Paks, Feldvar, Sz. Andreja te četiri župe nedaleko Csikurde koje je preuzeo mađarski svjetovni kler.³⁸

Već u prvoj polovini 18. stoljeća morala je franjevačka Provincija Bosna Srebrena braniti svoje župe i samostane jer su susjedne provincije - franjevačka Provincija sv. Ladislava, sa sjedištem u Zagrebu, i mađarska Presvetog Otkupitelja te Svete Marije svojatale župe u Podunavlju, temeljem povijesnih prava. Zbog toga su članovi franjevačke Provincije Bosne Srebrene prikupili brojna svjedočanstva što su govorila o njihovoj nazočnosti i djelovanju u Ugarskoj, prije i tijekom turske okupacije. Ta je svjedočanstva prikupio fra Emerik Pavić, navodeći brojne iskaze građana, vojnih, crkvenih i civilnih predstavnika. Konačno je spor 1703. godine riješio te potvrdio granice car Leopold I., a zatim car Josip I. 1705. godine. Time je Bosna Srebrena i dalje djelovala u Slavoniji i Podunavlju do Budima, dok je samostan u Šimontornji zamijenjen za Osijek i Mohač 1713. godine, budući da joj „nije bio pri ruci” i jer se tamo pretežito govorilo mađarski te njemački.³⁹ Među ostalim svjedočanstvima postoji i iskaz pečuškog biskupa Vilima Nesselroda kojim priznaje bosanskim franjevcima velike zasluge za očuvanje vjere u Baranji i tijekom turske okupacije.⁴⁰ U tom smislu izdala je carica i kraljica Marija Terezija 1741. godine diplomu franjevačkoj Provinciji Bosni Srebrenoj kojom je potvrdila bosanskim franjevcima samostane u Budimu, Baji, Baču, Tolni, Temišvaru, Aradu, Radni i rezidencije u Mohaču, Paksu, Feldvaru, zajedno sa samostanima između Drave i Save. U Budimu su u Novom gradu (Neustadt) bosanski franjevci služili hrvatskom puku (*quoad populum labii Illyrici*), zatim u Sz. Endreji kod Sv. Ivana Krstitelja, u Sumaru kod Sv. Ivana, u Törökbalintu kod župe Prikazanja Bl. Dj. Marije, u Tarnoku, Tukulji, Hanzabegu, Erčinu, Perkati, Feldvaru i Čepelju.⁴¹

---

³⁸ E. Pavičić, *Ramus*, isto, str. 170

³⁹ J. Božitković, *Kritički ispit*, isto, str. 114.

⁴⁰ E. Pavić, *Ramus*, isto, str. 136.

⁴¹ E. Pavić, *Ramus*, isto, str. 170. - 173.

Tijekom prve polovine 18. stoljeća prevladao je na bečkom Dvoru janzenistički pogled u svezi s redovnicima pa se više nisu pozivali na prijašnje zasluge za vrijeme Turaka već su ukazivali na osnovnu ulogu redovnika - služenje u samostanu i na humanitarnom polju. Time su i bosanski franjevci počeli gubiti velik broj hrvatskih župa, tako da im je u Ugarskoj ostao Mohač, Feldvar, Budim, Bač i Baja. Najveći domet franjevačka Provincija Bosna Srebrena dosegla je prije svoje prve diobe 1735. godine. Tada se protezala od Dubrovnika preko Bosne, Slavonije, Srijema, Banata, Ugarske, Srbije i Dalmacije. Imala je ukupno 25 samostana i 12 rezidencija, 726 članova osim studenata na inozemnim učilištima, 124 brata laika, 39 propovjednika, dva generalna učilišta (Budim i Šibenik), jedno provincijsko (Osijek), jedno učilište moralne teologije (Velika), 9 filozofskih studija (Budim, Šibenik, Brod, Sinj, Makarska, Zaostrog, Našice, Požega i Baja) te preko 50 misionara u drugim zemljama.⁴²

Kulturno-prosvjetni rad franjevaca među Hrvatima u Ugarskoj u 18. stoljeću

Bosanski su franjevci počeli otvarati svoje škole izvan Bosne poslije smirivanja ratnih prilika krajem 17. stoljeća, jer ih u Bosni pod turskom vlašću nisu mogli držati. Tako je u Baji 1699. godine otvorena gramatička škola, u Budimu studij filozofije, a već 1704. djeluju četiri novicijata i dvije filozofske škole u Budimu i Šibeniku. Novicijat iz Budima 1703. godine prenesen je u Veliku, a 1707. ustrojena je filozofija u Osijeku, 1708. gramatička škola u Našicama, za odgoj mladeži s ove i one strane Save.⁴³ Budim je postao intelektualno središte bosanskih franjevaca na krajnjem sjeveru hrvatske dijaspore, Šibenik na jugu a Osijek u sredini. Profesori visokih franjevačkih škola razvili su organiziranu prosvjetnu i kulturnu djelatnost, krucijalnu za razvoj hrvatske svijesti i Katoličke crkve među Hrvatima u Ugarskoj. Tako su bosanski franjevci - Hrvati bili činitelj koji je održavao Hrvate u dijaspori u Ugarskoj. No oduzimanje župa franjevcima sredinom 18. stoljeća ipak nije posve ugasilo rad franjevaca među Hrvatima u Ugarskoj, premda ga je znatno umanjilo, poglavito zbog smanjenog neposrednog kontakta s pučanstvom. Franjevci su i dalje nazočni među hrvatskim pučanstvom, sad više putem knjige i djelovanjem preko škola i različitih posjeta. Franjevci su za svoj puk u dijaspori tiskali brojne knjige na hrvatskom jeziku. Spomenut ćemo tek neke primjere hrvatske knjige: fra Ivan Bandulović tiskao je *Pistole i evanđelja* (Mleci, 1613.); fra Lovro Bračuljević *Uzao serafinske ljubavi* (Budim, 1730.);

---

⁴² J. Božilković, *Kritički ispit*, isto, str. 142.

⁴³ J. Božilković, *Kritički ispit*, isto, str. 118.

fra Jeronim Filipović *Put križa* (Budim, 1730.); fra Antun Bačić *Istinu katoličansku* (Budim, 1732.) kao i mnogi drugi.⁴⁴

Budim je bio posebno značajan kao središte intelektualna djelovanja bosanskih franjevaca među Hrvatima u 18. stoljeću. U Budimu su bili profesori jubilati: Šimun Mecić, Lovro Bračuljević, Stjepan Vilov, Antun Pavlović, Luka Matošević, Mirko od Budima, Hijacint Campion, Ljudevit Hausner, Tadej od Tukulje i drugi.⁴⁵

Austrijsko-turski rat (1683. - 1699.) imao je osim velikih seoba i oslobađanja okupiranih područja ispod osmanlijske vlasti i drugih posljedica, od kojih spominjemo političku podjelu Provincije Bosne Srebrene. Prvo je 1735. godine u Dalmaciji osnovana samostalna Provincija sv. Kaja, a nedugo poslije toga, 1757. godine, osnovana je Provincija sv. Ivana Kapistranskog, koja je obuhvaćala samostane u Slavoniji, Srijemu i Podunavlju, dok je Bosna ostala vikarija. Novoj Kapistranskoj provinciji pripadali su samostani u Budimu, Baji, Baču, Tolni, Aradu i Radni te rezidencije u Temišvaru, Mohaču i Feldvaru, uz samostane u istočnoj Hrvatskoj. Cijela Kapistranska provincija obuhvaćala je 1757. godine 22 samostana i 4 rezidencije s preko 900 članova reda, dok je u Bosni, osim 32 župe, ostalo samo 3 samostana i 6 rezidencija, s oko 150 franjevaca.⁴⁶ To očito govori kako se franjevačka Bosna, ne samo pukom nego i samostanima te svojim djelovanjem, preselila na sjever, u istočnu Hrvatsku i Ugarsku, gdje je razvila bujan kršćanski život. Ti su krajevi lijepo primili izbjeglice - katolike Hrvate i franjevce - tijekom najtežih povijesnih trenutaka, a hrvatski puk i franjevci odužili su se svojim domaćinima marljivošću, odanošću, vjernošću crkvi i zemlji te postigli značajne uspjehe na vjerskom, civilnom i kulturnom području Ugarske. Tako je primjerice Hrvat Franjo Pavić početkom 18. st. udario temelje županijskoj upravi u Baranji. Na visokim upravnim položajima bili su brojni Hrvati, kao Gabrijel Bakić, Ignjo Pavić (umro 1710.), bilježnik Đureković, suci Baranjske županije Ivan Glandović, Ladislav Delišimunović, Ivan Silković, Ivan Vranović i drugi, da ne navodimo starije Hrvate humaniste Vrančića, Dudića, Brodarića, Frankopana, Draškovića, i druge. Kad je Pečuh postao slobodan i kraljevski grad 1780. godine, imao je šest senatora, od toga dvojicu Mađara, dvojicu Hrvata i dvojicu Nijemaca, a svaki od navedenih naroda birao je svoga sirotinjskog povjerenika. U gradskom protokolu Pečuha navode se imena zaslužnih građana, među kojima su brojni Hrvati kao Gerlić, Makar, Janković, Adamović, Balović, Dragoni, Horvat, Pavić i drugi.

---

⁴⁴ Turčinović, *Misionar Podunavlja Bugarin Krsto Pejkić (1665.-1731.)*, Zagreb, 1973, str. 94.

Emanuel Hoško, *Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću*, „Kačić” VIII, Split, 1976, str. 135. i Split, 1978, br. X, str. 127.

⁴⁵ E. Pavić, *Ramus*, isto, str. 71.

⁴⁶ J. Jelenić, *Kultura*, I. dio, isto, str. 143.

Dioba franjevačke Provincije Bosne Srebrene 1757. godine i turska vlast u Bosni značili su ujedno i značajan prekid utjecaja pučke hrvatske tradicije u jeziku, običajima, kulturi i komunikacijama između matice i hrvatske dijaspore u Mađarskoj. No taj nedostatak nadomještali su samostani i pučanstvo iz istočne Hrvatske, tako se nije posve prekinula veza s Hrvatima u Mađarskoj. Od druge polovine 18. stoljeća franjevačka djelatnost u Mađarskoj bila je usmjerenija na gradove u kojima su se nalazili samostani, a manje na sela u kojima su franjevci izgubili većinu ranijih župa i gdje je pretežito živio hrvatski puk. Tako je ugarsko Namjesničko vijeće 1769. godine odredilo da se u Kapistranskoj provinciji naizmjenice bira za provincijala sad Hrvat, sad Mađar, sad opet Nijemac. To miješanje državnih vlasti u redovničke unutarnje poslove, nastavilo se dalje. Tako su jozefinističke reforme osiromašile franjevačku Provinciju sv. Ivana Kapistranskog u broju članova i samostana te joj u puku dale drugorazrednu ulogu.⁴⁷

Poslije 1790. g. Hrvati u Mađarskoj sve manje sudjeluju u javnom životu zbog mađarske političke orijentacije. Ukoliko i djeluju, tad su obuzeti idejom mađarskog pokreta kao župan Šišković, Šomšić i drugi. Kao Hrvati još djeluju i takvima se osjećaju svećenici koji žive među svojim pukom i pojedinci na visokim crkvenim položajima (prepošt Nunković). Proces mađarizacije zahvatio je i Hrvate intelektualce za vrijeme revolucije 1848/49. g. pa su hrvatski seljaci ostali bez svojih vođa i nacionalne svijesti. Ipak je iz redova Hrvata potekao Šiklošac Josip Tančić, predstavnik pravog seljačkog pokreta u Mađarskoj, čovjek poput Stjepana Radića u Hrvatskoj.⁴⁸

Summary

This work presents migrations (forced and out of need) in front of Ottoman attacks. From the end of 15th to the middle of the 18th century, a big number of Croats, primarily from Bosnia and Herzegovina and later from Slavonia and Croatia immigrated to safer places across Drava to Hungary. Those newly settled Croats strengthened the autochthonous Croats in Hungary, who managed to stay there since their migration. Bosnian Franciscans provided great help in preserving the Catholic religion and national consciousness of Croats. They had numerous monasteries and palaces, not only in Bosnia, but also in Hungary in the 14th century, but their number significantly increased during the great migration during the Ottoman attacks in the 16th and the 17th century. The greatest wave of Croatian immigration to Hungary, primarily to Danube basin, happened during the Great War for liberation from Ottoman power (1683-1699) when many Croats escaped from the region under Turkish power, and after that in 1714 they went from the surrounding of Ogulin and Brinje. Catholics, who came to Hungary

---

⁴⁷ E. Hoško, *Slavonsko-podunavski dio*, isto, str. 124.

⁴⁸ J. Bösendorfer, *Nešto malo o našoj Baranji*, Osijek, 1940, str. 27.

were cold, different, Slavs, Illyrians, Bosnians, Šokac, Slavonians and even Raci, but they were all Croats by nationality, for their religious belonging proves that best.

In the end of the 17th and especially in the first part of the 18th century, Bosnian Franciscans started acting out of Bosnia mainly in religious, spiritual and cultural field in regions of the Danube basin from Buda to Belgrade and further. During the Ottoman power in Bosnia and parts of Croatia and Hungary, Bosnian Franciscans were almost the only priests that cared for Croatian people and along with their monasteries and numerous parishes; they were spiritual leaders to Croatian people.

Dividing of Franciscan province of Bosna Srebrena, first in 1735 and later in 1757 because of new political boundaries of regions to where the province stretched (Turkish, Venetian and Austrian region). Later, with reforms of Maria Teresa and Joseph in the second half of the 18th century, came narrowing the regions and influence of Franciscans to Croatian people. Loosing many parishes and getting many limitations, mostly narrowed the work of Bosnian Franciscans to monasteries and schools.

With their culture and religion, Croatian immigrants, together with Franciscans, contributed a lot to newly inhabited regions. Numerous significant Croatian individuals left some great works in Hungary. Good relations between Hungarians and Croats were and stayed at levels of co-existence, respect, recognizing and helping each other. That was made possible by almost the same culture, Christianity, humanism and also tradition of state union from the 12th century and the need that they can build the house where they live, only together. We can also see that own differences, customs, language and specialties only indicated that those two nations mutually enriched each other with their advantages. In such traditions, Croats live in Hungary today, as well as Hungarians in Croatia.

ISSN 1846-3819

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe

broj 1 i 2 (God. I)

Osijek, 2006./2007.

POVIJESNI ZBORNİK
godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe
br. 1 i 2, Osijek 2006./2007.

Nakladnik:

Odsjek za povijest – Filozofski fakultet Osijek

Za nakladnika:

Prof. dr. sc. Ana Pintarić, dekanica

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, predstojnik Odsjeka za povijest

Uredništvo:

Prof. dr. sc. Pavo Živković, Filozofski fakultet u Osijeku

Prof. dr. sc. Slobodan Čače, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. sc. Mithad Kozličić, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. fra Marko Karamatić, Franjevačka teologija, Sarajevo

Prof. dr. sc. Marjan Dimitrijević, Institut za nacionalna istorija, Skopje

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, Filozofski fakultet u Osijeku

Doc. dr. sc. Miroslav Akmadža, Filozofski fakultet u Osijeku

Izv. prof. dr. sc. Azem Kožar, Filozofski fakultet u Tuzli

Prof. dr. sc. Márta Font, Bölcsészettudományi Kar, Pécs

Glavni urednik:

Prof. dr. sc. Pavo Živković

Tajnik uredništva:

Mr. sc. Zlatko Đukić

Lektor i korektor:

Marica Grigić

Računalna obrada i prijelom:

Ivan Nećak

Tisak:

Tiskara Soldo, Vukovar

Naklada: 300 primjeraka